

KNJIŽEVNOST.

Dr. Janez Mencinger: Izbrani spisi. Izdala »Matica Slovenska«. Uredil dr. Jos. Tominšek. Povesti in novele, II. zvezek. Ljubljana 1913. 146 str. — Letošnji, drugi zvezek Mencingerjevih Izbranih spisov zaključuje povesti iz mladostne pisateljske dobe Mencingerjeve. Tiste tri povesti, ki jih zvezek obsega, kažejo že zelo izrazito vse glavne znake Mencingerjeve pisateljske osebnosti, le da jih je do klasične dovršenosti razvil šele pozneje, ljubezen namreč do psiholoških problemov v risanju značajev in nagnjenje do razpravljanja naših kulturnih in narodnostnih razmer v teku precej zavozlanega dejanja. Značilno je tudi, da nas vse tri povesti peljejo na Gorenjsko, v Bohinj, druga tudi na Bled. — *Bore mladost* (1862) je edini poizkus Mencingerjev v historični noveli — dejanje se vrši v časih graščinskega gospostva ob Bohinjskem jezeru — bolj pa od zgodovinskega ozadja ga je zanimal psihološki problem, utelešen v Mirku, glavnem junaku novelice. Njegov oče je demonsko sovražil svojo ženo, jo mučil do smrti in uničil po njeni smrti še njeno sliko, da ne bi spominjala malega sinčka na mater. Uganka tega sovraštva uničuje Mirkov dušni mir, ob njej se razbije sreča njegovega življenja in njegovo življenje samo. Osnutek tega značaja je vsekako zanimiv, dasi za risanje tako komplicirane ahasverske osebnosti mladostne moči pisateljeve še niso zadoščale. Tudi v dejanju ni vse dovolj jasno in dovolj motivirano. — *»Skušnja ve in skušnje«* je objavil Mencinger že kot doktor leta 1865. Po svoji glavni misli, kako se mlad, neizkušen abiturient (Vekoslav) iznebi svoje nezrele zaljubljenosti, mladostne sentimentalnosti in sanjave mehkode ter postane trden, moški značaj, ko stopi kot mlad duhovnik v življenje, je ta povest nekaka predhodnica globokoumnega Mencingerjevega *»Abadona«*. Podoben mu je tudi po pestri kompoziciji, po množini stranskih motivov, ki nekoliko prebogato prepletajo glavno dejanje; Kilijanova epizoda je izmed njih najvažnejša, ker je osnovana kot nasprotje z glavnim dejanjem: kakor Vekoslav z zmagao nad samim seboj prinese srečo sebi in drugim, tako je Kilijan s svojo nebrzdano strastnostjo uničil svojo in svojih najljubših srečo. Značaji so z nekaterimi potezami zarisani krepko realistično, posebno trda, deloma celo brutalna osebnost Vekoslavovega očeta. Ideja povesti pa je ta, da je delo človekova naloga in njegova sreča. — Tretji spis je nekoliko starejši in nosi čudni naslov *»Zlato pasir«* (1860). V njej se je Mencinger prvič spravil nad psihološko nalogo, da bi nam orisal značaj v njegovem razvoju. Dejanje je zopet precej neenotno. Pisatelj nas popelje v podtriglavske planine (zato je v naslovu — *sir*) in nas seznanja z glavno osebo, z lovcem Čukom. Ta je čudak, nekaj ubožec na duhu, veruje v čarovnice in hoče kopati pod Triglavom zlato (odtod prva polovica naslova), in sicer s pomočjo starega Homerja, ki ga je goljufiv Žid za drag denar prodal njegovemu očetu kot čarovniško knjigo. Pisatelj ga v daljšem nizu šaljivih prizorov privede do boljšega spoznanja, ozdravi ga pa tudi od ljubezni do romantične planšarice Silvije, po sorodnikih preganjane sirote, ki pa dobi nazadnje le

svojeja ljubljenega videmskega zlatarja za moža. Medtem ko je ljubezenska epizoda risana le bolj po vrhu, je glavni junak izvrstna karikatura. Pokrajina je ista kot v Nemcigrenovi *»Hoji na Triglav«*, na katero ta spis tudi drugače tako močno spominja, da bi ga imenoval lahko predhodnika slavne *»Hoje«*. — Vse te povesti so pisane v slogu stare realistične šole, psiholoških fines novejše novele v njih seveda ne bomo iskali. Oseben pečat pa jim dajejo digresije o najrazličnejših zadevah in razmerah kulture in omike, ki so znak Mencingerjevega sloga.

Kakor prvemu zvezku, je bil tudi drugemu zvezku urednik in — prireditelj dr. Jos. Tominšek. Že v prvem zvezku je bilo videti, da Tominšek svoji nalogi ni bil povsem kos, ker ne pozna bohinjkega govora in tudi ne gorenjske govornice zgornjih krajev. Vsled tega je popravil čestokrat brez potrebe besedni red Mencingerjev in s tem kvaril posebni gorenjski stavkov naglas njegov in ž njim zabil tudi fine v pomenu stavkov. Najbolj pa jo je zavozil, ko je prevedel Mencingerjev izraz *»cinki«* (na juhi) z *»ocvirki«* (I., str. 17). Podobne napake je delal tudi letos, in sicer v velikem številu. Le nekaj zgledov s prvih treh strani knjige. Mencinger piše n. pr. (Glasnik 1862, 278) o zidovju, »ki se k o m a j v j e s e n i, k e d a r l i s t j e o d p a d e, z a p a z i s k o z i b u k o v o š u m o;« šele v jeseni torej, ko je listje odpadlo, se vidi tisto zidovje; Tominšek pa je stavek popravil takole: »zidovje, ki se v jeseni, kadar listje o d p a d a, k o m a j z a p a z i . . . (str. 2); kakor da bi se poleti bolje videlo. Torej kar dve grobi napaki. Mencinger: (V svetovnem življenju vidimo samo nasilja in boje); »v tistem življenju pa, ki se snuje med ozidjem ene hiše, okrog enega ognjišča, v l a d a l j u b e z e n « (stran 278). Beseda ljubezen je popolnoma pravilno postavljena na konec, kjer je mesto »nepričakovane stavkovega naglasa« (Gl. dr. A. Breznik, Besedni red v govoru, Ljubljana 1908, str. 28 sl.). Tominšek je izraz ljubezen čisto brez potrebe postavil na prvo mesto v stavku in porušil lepši prvotni stavkov ritem. Poleg takih, naravnost pogrešnih »popravkov« teksta se pa nahaja v knjigi silno dosti »popravkov«, ki sicer niso naravnost sintaktični pogreški, a so vendar pregreha proti pisatelju, ker vsaj nekoliko izpremene naravni Mencingerjev stavkov ritem, povzet po gorenjski narodni govorici. Mencinger piše: »Na polotoku med iztokom Save in Bohinjskega jezera v Mostnico . . . stoji ploščat griček poleg jezera in zraven ceste, ki . . . pelje iz spodnje doline Bohinjske v zgornjo.« Tominšek je izpremenil: ». . . stoji poleg jezera ploščat griček; ob njem se vije cesta, ki itd. (str. 2). Mencinger: »Viševnik pa, k o t s i v s t a r č e k, j e o r o p a n v s e l e p o t e « (str. 279); Tominšek: »Viševnik pa j e k a k o r s i v s t a r č e k o r o p a n v s e l e p o t e.« Mencinger: »Tudi posestnik tega gradu . . . j e p o b e g n i l v p r i j a z n i š e k r a j e d o p o z n e p o m l a d i « (str. 279); poudarjena je dolgost časa. Tominšek popravlja: ». . . j e p o b e g n i l d o p o z n e p o m l a d i v p r i j a z n i š e k r a j e « (str. 3); poudarjen je kraj. Razen tega časih kaka novokorigirana beseda ni v slogu

Mencingerjevega gorenjskega govora kakor n. pr. štajerski »koi« v sledečem popravljenem stavku: »... domišljija mu nosi pred oči plemenito življenje tistih, ki jih (M. »kterih«) nihče več ne obdoljuje, o kojih pa (M. »pa vendar«) v ponižnem spoštovanju starinstva meni, da so bili bolji (M. »bolji bili«) od nas« (str. 1). V slogu prvega popravka in narodne govorice bi bil popravek: ki pa o njih... meni. — Dosti je pa seveda tudi popravkov, ki so dobri, ker odstranjujejo napačno stavo enklitik, ali kako drugo gramatično ali sintaktično hibo. A na te popravke bi se bila morala omejiti sploh vsa poprava; slog pa in besedni zaklad naj bi ostal v celoti nedotaknjen, posebno, če popravljač nima prave sodbe o dialektičnih kakovostih pisateljevega jezika. Nekaj starinstva pa tudi današnji bralec rad prenese, če bere starejšo slovensko povest, poleg tega pa je popolno moderniziranje sploh nemogoče.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. I. A. Glonar. Ljubljana 1913. Izdala in založila Matica Slovenska. 15. snopič IV. zvezka pola 31—43 A.) Str. 481—680. — Letošnji snopič »Slovenskih narodnih pesmi« prinaša pesmi o samskem in zakonskem stanu (št. 8184—8538). Razen v pesmih, ki pojejo hvalo devištvu in samskemu stanu (št. 8184—8220) in ki so nastale očitno pod vplivom Cerkve, v tem razdelku skoro nikjer ne vidimo več značilnega sloga stare narodne pesmi z njegovimi značilnimi stalnimi izrazi in narodnopoetično dikcijo. Vzrok pa menda ne bo v prvi vrsti samo večja, oziroma manjša starost, ampak bržčas tudi ta, da so skoro vse ostale pesmi nastale kot priljubljene zabavljice o ženskem spolu ter so se zato vsled pogostega petja že močno izrabile in razpéle. Pesmi, ki drastično opisujejo možaželjnost deklet, ki svare fante pred ženitvijo ali kažejo, kako se ljudje v zakonu časih čudno vedejo, če je žena huda ali lena, mož pa pijanec in zapravljivec, ali če »svojo ženo štrafuje«, te so povečini iznašli fantje, da jezé dekleta, oziroma možje, da dražijo svoje žene. Razumljiva je vsled tega tudi marsikatera sirovost, tudi umazanost, ki se nahaja v njih. Nekateré pesmi-zabavljice pa so očitno mladega izvora, n. pr. »Modna šema« (št. 8436—8440, str. 621 sl.). Pesniške vrednosti nima pa skoroda nobena teh zabavljic.

Kolikor moremo presoditi brez gradiva, na katerem temelji izdaja, je Glonar svojo nalogo vestno vršil — nekatere številke bi bil pa lahko strnil v eno in inačice navedel pod črto (n. pr. št. 8345 in 8346). Delo mu pa je bilo zdaj, ko je izšel že polčetrty zvezek z 8183 deloma zelo obsežnimi številkami iz Štrekcljeve roke, pač dokaj lažje nego je bilo Štrekclju izpočetka, ker je zdaj treba razdelati in izpopolniti le še ostalo gradivo. To se vidi tudi iz podčrtnih opazk, ki se povečini omejujejo na ime zapisovalca in na zbirko, iz katere je pesem vzeta. Upati smemo zato, da bo delo hitro napredovalo h koncu.

Hrvatska knjižnica Matice Slovenske. Knjiga VI: **Izbrane narodne pesmi hrvatsko-srbske.** I. Junaške pesmi starejših časov. Priredil dr. Branko Vodnik. Ljubljana 1913. 288 str. — Ta Vodnikova knjiga je druga izdaja »Izbranih narodnih pjesama«, ki jih je Branko Drechsler-Vodnik l. 1908. priobčil kot drugi zvezek književnih izdaj društva hrvaških srednješolskih profesorjev. Izpremembe niso bistvene, sedem pesmi, deloma manjšega obsega, je Vodnik izpustil, pet novih

dodal; okrajšal je uvod, ki govori o hrvaški narodni epiki, ter popravil nekatere netočnosti prve izdaje, skrajšal je tudi uvode k posameznim ciklom narodnih pesmi, tu in tam je tudi kaj malega revidiral podčrtne opazke. Pesmi same so porazdeljene po vsebinski zvezi v posamezne cikle. Za legendarnim krogom narodnih pesmi sledi predkosovski (o kralju Vukašinu, Urošu, o zidanju Skadra in dr.), za njim pridejo povrsti kosovski ciklus, ciklus kraljevića Marka, despotov Brankovićeve, bratov Jakšičev, Hrvčanov in Ugričičev ter ciklus hajduškouskoški. Vodnikovo skrbno izbrano izdanje bo prav dobro služilo poznavanju hrvaško-srbske narodne epike med Slovenci sploh, posebno pa med našimi dijaki.

Manj zadovoljiv je neorganični, od dr. Ilesiča pritihotapljeni dodatek iz cikla vstaških pesmi (str. 245 do 275), posebno ker se Ilesič ni mogel iznebiti svojega nesrečnega nagnjenja do odlomkov in dodatkov. Izmed petih pesmi sta dve pesmi podani v kosih in ena, ki ne spada v ta ciklus, je zmašena vanj kot — dodatek. Ilesičev dodatek »junaških pesmi novejših časov« pa sploh ne spada v okvir knjige, ki na naslovni strani obeta, da bo prinesla stare junaške pesmi in ki v glavnem uvodu govori samo o stari epiki. Če se je Ilesiču (ne Matici Slovenski, kakor piše na str. 277!) »činilo potrebnim« dodati tudi novejše pesmi, naj bi bil to svojo željo pravočasno javil Vodniku, da bi se bila upoštevala ta »potreba« v prvotnem načrtu in bi imeli pred seboj celotno knjigo, ne pa tako dvoavtorsko stvar. Da je v knjigi tudi cirilica, nam je ljubo, a ko bi bil tiskan v njej kak ciklus starih junaških pesmi, bi nam bilo v vsakem oziru bolj ustrezno kot z Ilesičevim v naglici sestavljenim zmašilom.

Ivan Grafenauer.

Gospodin Franjo. Roman. Spisal Podlimbarski. Zabavna knjižnica XXV. zvezek. Založila Matica Slovenska. V Ljubljani 1913. Str. 504. — Za roman ni v sedanji agoniji našega naroda in naše književnosti niti ugodnih razmer, niti volje pri pisateljih, in če kljub temu po dolgem, dolgem času zopet izide, je po pravici senzacija. Tako senzacijo je pobudil Podlimbarski, ko je izdal nenadoma v miru in široko spisano delo, ki je v živem nasprotju z mnogimi novelami, novelicami, črticami, raztrganimi in mnogokrat nepremišljenimi vzdihli od sveta ločenih, vase zaklenjenih duš. Ta literatura je odljudna, nepraktična, Podlimbarski pa je napisal tendenčno delo brez skrbi in bojazni in pravi sam o sebi: »Prisegam ti pri žarkih vzhajajočega solnca, da bi rajši nego po srčnih tajnah zaljubljenih ljudi brbal s smelim peresom po zavoženih napravah javnega življenja, ko bi se smelo pri nas vse natisniti.« (406.) In še eno posebnost ima ta knjiga. Naša lepa književnost nima zraka, prostora, se duši v tesnobi razmer; »kmetskih povesti« smo (po pravici) naveličani, srednjega stanu ni, graščakov še manj, in če se poet pomudi v svojih lastnih »krogih«, kar že več časa sem rad stori, je tam še najbolj zadušljivo. Podlimbarski je šel brez pomislekov na jug in je načel velike, objektivne probleme. Razen tega je nabral še vse polno jugoslovanskih pregovorov in rekel ter nam oplodil jezik s štajersščino in jugoslovansščino, s slednjo celo tako zelo, da knjiga ni brez nerabnih hrvatizmov. (N. pr. »Umoril sem se danes, bogme.« 61.)

Gospodin Franjo je tendenčen roman. Kaj je pisatelj hotel, je razvidno že iz fabule in iz karakteristike